

gyott űrt kitöltve. A legbecsvágyóbb hányad szeme előtt lebeg Európa. Aki nem szenved hajótörést, és kitaró próbálkozással bejut, társul a kialakult nagyvárosi kolóniákhoz. Tartózkodási engedélyt szerez, hosszabb-rövidebb távra munkát talál. A szerencsétlenül jártakról nem készül módszeres statisztika, különböző forrásokból egymásnak ellentmondó, évi több ezres szintű becslések kerülnek forgalomba. De a jemeni vizekről is sok tetemet partra vet a dagály. A mali migráns adott esetben néhány évi szerény megtakarítás birtokában emelt fővel hazatér, mehet helyébe a másik. Ha kisebb a szerencséje, ha időnek előtte kitoloncolják, alig nézhet az otthoniak szemébe, talán másutt húzza meg magát. A halottak: már haláluknál fogva hősök; egy szenegáli nőmozgalom a szerencsétlenségek felelőseinek felkutatása és számonkérése érdekében ma még különös újdonságszámba megy.

Az anyaország hasznáról. – Globális számítások szerint 2009-re több mint 300 milliárd dollár rúgott a világmigráció hazautalt megtakarítása. Ez tekintélyes összeg, ám kiderül: túlnyomó hányada európai anyaországokat illet, Afrika részesedése mindössze 10 százalék. És az sem egyenletesen oszlik meg a migrációban jellemzően érintett országok között, szubszaharai színterre vonatkoztatva különösen szerény: talán enyhíti valamelyest a hazai nélkülözést, az életkörülmények távlatos javításához nem elégséges, még kevésbé képvisel gazdaságfejlesztő erőt. Így teljesen elvész a társadalmi kohézió a politikai tudatosodás számára. A migrációfolyamat ezt a kibocsátó régiót semmilyen irányban nem viszi előre. A tiszta hozam és a migráns út kockázatos ráfordítása, ami a közvetítők kezén elvész, null-szaldós. – A migráció ezekben az esetekben racionálisan elveszti az értelmét, elméleti következtetés: leszámolni a céltalan cirkulációval. Egyes elemzők feltételezik: az önerőből fejlődésképtelen régióknak nyújtott fejlesztési segélyek növelése kiválthatná az onnan eredő migrációt. A gazdasági reputáció és a migrációs elvagyódás fékeződése között egyenes összefüggés azonban nehezen kimutatható. A hatás – más elemzők megfigyelése szerint – kétségtelenül: legfeljebb 4 000 dolláros egy főre eső GDP-küszöb talán mégis érvényesül, ami mögött nem utolsósorban az ősi, irracionális készletek sejtethők. A szubszaharai Afrika ettől a küszöbtől mindenestre meglehetően messze áll. Megint egy másik kérdés a fejlesztési segéllyel való felelős, alkotó gazdálkodás, ami az afrikai politikáknak ritkán sajátja, és ugyanígy: a saját lábára állás kiküzdésének lehetősége. A szubszaharai Afrikának végül, de nem utolsósorban szüksége volna a nép füléig elhatoló intésre, tanításra is, ami szerint Afrika sok baja között a tömegmigráció e kényszeres típusa tévút, pusztító kór, zászlóelhagyás, mint azt Mbembe kamerúni államelnök a függetlenség 50 éves évfordulója kapcsán az elsők között végre egyszer szóvá tette („Le désir generalisé de défection et de désertation,”).

Komáromi Sándor

SZEMLE

Kisebbségek kultúrája

Felkelések a világban 2009-ben: a düh etnográfija

Bertho, Alain: Les émeutes dans le monde en 2009: ethnographie de la colère = La Revue Internationale et Stratégique, 2010. 79. No. 75–85. p.

(A szerző az antropológia professzora a Paris 8 egyetemen.)

Az egy évvel korábbi diagnózis beigazolódni látszik: a társadalmi elégedetlenségek, nyugtalanságok fél évszázadonként felszínre törnek. Az utóbbi évek folyamatosan efféle felkelésektől mozgalmasak. Például: 1999. november: a seattle-i zavargások a Kereskedelmi Világszervezet (OMC) összejövetelek; 2000. szeptember: 2.: Intifada Izraelben; 2001. július: felkelés Bradfordban (Egyesült Királyság); 2002: felkelések sorozata Strasbourgban, Évreux-ben, Mureaux-ban; 2003: súlyos légzőszervi járványhoz kapcsolódóan felkelések Kínában; 2004: Palm Island-i felkelés egy a rendőrség által megölt bennszülött halálát követően stb. Számszerűen 547 felkelés tört ki 2009-ben a világ 96 országában, szemben a 2008-ban 52 országban megtörtént 131 eseménnyel szemben. 2010 első feléve további emelkedésről tanúskodik.

Pedig ez a növekedés nem megy „eseményszámba”. A jelenség szinte észrevétlen a megfigyelők és elemzők szemében. Ennek nyilvánvaló oka, hogy különböző politikai körülmények között törtek ki a felkelések. Szemben mondjuk a XVIII. század végén, a politikai modernség megjelenésekor jelentkező forradalmakéval vagy az I. világháború végén jelentkező kommunizmuséval. Az 1960-as évek végén (1968-cal) lezáruló, csaknem két évszázados időszak „mozgalmas”-ként jellemezhető: politikai, modern közösségi tereken zajlik, közéleti természetű. Ez a mostani szekvencia pedig nem mozgat meg nagy közösségeket, nem valamiféle utópia jegyében zajlik – „egyszerűen” összecsapások jellemzik.

A jelenséget a Charles Tilly által adott „repertoár”, vagyis a végrehajtás módja köti mégis össze. A mostani összecsapások különböznek a kétszáz évvel korábbiaktól, és globális természetűek. Vége az utcán emelt barikádok korszakának. Ma repülőtereket, autótutakat foglalnak el. Vége a hatalom reprezentáns helyeinek, mint például a Tuileriák elfoglalásának. Ehelyett autókat, gumiabroncsokat, szemetesládákat gyűjtanak fel: maszk

mögé bújtatott arccal lángot gyújtanak az éjszakában. Vége a tárgyalásoknak és röpcéduláknak. Helyettük a youtube-on és a dailymotionon hangzanak el a kemény szavak, lángoló képekkel alátámasztva.

A XXI. század felkelései mind a népek és az államok közötti elválásról tanúskodnak. Az intézményes háttér összeomlását, a politikai és társadalmi szubjektivitást jelenítik meg.

Az elemzés a 2009-ben a világ 96 országában lezajlott felkelésekre irányul. Az első hús az öreg Európában történt, valamint a Földközi-tenger medencéjében (ideértve Algériát is). Ezeken kívül Kolumbiában, Indiában és Pakisztánban s végül Kínában történtek többé-kevésbé azonos típusú események.

Mi az oka a megmozdulásokat motiváló haragnak? Helyesebbnek látszik a körülményekről, semmint az okokról beszélni. A szituáció társadalmi és politikai kontextust jelent, melyben az együttes akarat egyszer csak láthatóvá lesz. Régi viták jutnak el ilyenkor egy krízispontra. 547 esetből 61 helyzetben lehetett közvetlen politikai mozgósításról beszélni, ennél kevesebb, mintegy 48 esetben a lakosság–rendőrség kapcsolatának nehézségeit fejezték ki a legkülönbözőbb rezsimben lezajlott események. A több napos történéseket a kiváltó eseménnyel tipizálták az elemzők. A már említett politikai, illetve társadalom kontra rendfenntartók típuson kívül sorrendben számos esetet mutat az egyetemisták megmozdulása, a társadalmi csoportok közötti (városi) feszültségek kicsapódása, a sportesemények, az egy-egy fiatal halála következtében kirobbanó indulat.

Francia- és Görögországban három év különbséggel szinte ugyanaz játszódott le: egy fiatal halálában a rendőrség vélhetően felelős módon közreműködött, amire háromhetes nemzeti fellángolás lett a válasz. Látnivaló, hogy látens módon szemben áll egymással az ifjúság és a rendőrség, s itt nem posztkoloniális idegengyűlöletről van szó, hanem világjelenségről. De a világ szinte valamennyi pontján igen nagy számú az egyetemisták, iskolások és a rendőrség összetűzése: Argentínában, Banglades-ben, Kínában, Kolumbiában stb., valamint Venezuelában, ahol a válság a leg súlyosabb.

De nemcsak fiatal, hanem felnőtt halála is kiváltott 13 felkelést 2009-ben. További körülmények is alkalmat adtak az elégedetlenség kifejezésére, így a választásokhoz kapcsolódó megmozdulások (Iránban, Algériában, Bolíviában, Ecuadorban, Gabonban, Haitin, Hondurasban, Moldáviában, Oroszországban, Sierra Leonében, Törökországban). Korrupcióellenes tiltakozások alakultak ki Guineában, Kínában, Paraguayban, Indonéziában, Algériában, és Kenyában. A kormány elégtelen föllépése ellen természeti katasztrófák idején: Algériában kétszer is, valamint Kínában.

2008 és 2010 között erőszakos tömegmegmozdulások történtek a hatalom elmozdításának céljával Madagaszkáron, Iránban, Kirgizföldön és Thaiföldön.

A fenti esetekben felkelésekről talán beszélhetünk, de forradalmakról vagy ennek kísérletéről semmiképpen sem. A forradalom gondolata ugyanis legalább időleges összeforrottságot feltételez a nép és az állam között. De ilyesmire ma nem akad példa.

Ma a politikai reprezentáció egy különlegesen megosztott társadalomra vonatkozik, amelyben a csoportoknak teljesen eltérő érdekeik vannak. Például megszűnt a munkásosztály, de ez nem azt jelenti, hogy nincsenek munkások. Azaz objektív és szubjektív értelemben ezek az emberek nem támaszkodhatnak a politikai reprezentációra, politikai jogaik érvényesítésére a társadalomban. Thomas Hobbes fogalmai szerint többé nem jelentik a „társadalom szívet”, hanem pusztán „sokaságot” (Spinoza). Ilyen körülmények között a legősibb tiltakozási mód a felkelés. 2009-ben 51, a május 1-jei szakszervezeti felvonulásokat is ideszámítva 59, helyzet bizonyítja ezt. (A fémipari és hajóépítő spanyol, dél-koreai, valamint kínai munkások felkelése például.)

2008-tól fogva megnőtt az éhséglázadások száma, illetve a „drága élet” elleni tiltakozás. Újkeletiek az egy-egy híd vagy út felépítése, illetve lerombolása elleni lázadások. Ugyancsak „dívatos” lett a szenny, a szemétszállítás módja, illetve eltüntetése elleni tiltakozás.

Sokkal kevésbé nyilvános, de nagyon is létezik a déli országok szegénynegyedeiben a víz és áramszolgáltatás elégtelensége elleni lázadás (például Szenegálban, Algériában, Kolumbiában, Elefántcsont-parton stb.). Meglepően sok a városi környezetben, utcán jelentkező, kereskedelmi konfliktus, az úgynevezett informális kereskedelem elleni lázadás: főleg Latin-Amerikában, de Algériában, Kínában, Kenyában, vagy éppen Lengyelországban is.

Ma nemcsak a városokban zajlanak lázadások, hanem magukért a városokért is. Globális jellegű, Dél-Amerikában éppoly ismert jelenség, mint Afrikában a slum lázadása abban az esetben, ha meg akarják szüntetni bádoggvárosaikat (2009-ben pl. Sao Paolóban, Accrában, Pakisztánban stb.).

A 2009-es felkelések egy részében véres, könyörtelen erőszak nyilvánult meg, ami civilek egymás iránti gyűlöletéről tanúskodik. Algériában például vagy a kínai lakosság ellen Pápua Új-Guineában, az ujjurok ellen Kínában, a koptok ellen Egyiptomban, az iszlám hívek ellen Birminghamban stb.

Gyakori volt, hogy valamiféle hagyományos ünnep – például az egyetemistáké Kentben és Minneapolisban, illetve Új-Zélandon – szolgáltatott alkalmat erőszakos összecsapásokra. (2010-ben már a facebookon is szerveztek efféle ünnepségeket, amely például Tours-ban felkeléshez vezetett.)

Hasonló alkalom „kínálkozik” egy-egy sporteseményen, amely egy ponton erőszakos összecsapás színhelye lesz. Az adott évben ilyen hokimeccsek voltak Svájcban (Rapperswil), az Egyesült Államokban (Los Angeles), Kanadában (Montréal).

A különféle csúcskonferenciák, tanácskozások újabban ürügyet szolgáltatnak a globalizmus elleni utcai tiltakozásnak, harcnak. Ez történt Strasbourgban, a NATO összejövele alkalmával, a G20-ak találkozójakor Londonban vagy Genfben is, a Kereskedelmi Világszervezet gyűlésekor.

A mai helyzetet úgy lehet leírni, hogy a politikusok egyre inkább bezárkóznak intézményeikbe, és egy spirál mentén szép lassan elvesztik azt a képességüket, ami valamikor egy adott társadalom érdekeinek reprezentánsává tette őket. A nép, és egyes népcsoportok egyedül kerülnek szembe a hatalommal, a finansziális meggondolásokkal, s ilyen helyzetben – szinte bármilyen krízis kapcsán – alakulnak ki a felkelések.

Az ismertetett tanulmány a 2010 szeptemberében rendezett ENSZ-csúcs előtt íródott, abban a reményben, hogy Helen Clark és Rebecca Grynspan új lendületet adnak majd a világszervezet működésének, így kommunikációjának is. Kívánatos lenne ugyanis, hogy az ENSZ Fejlesztési Programja javítsa a kommunikációt, amivel kifejezhetné koherens voltát, és kinyilváníthatná hozzáadott értékeit. Erre a gazdasági és pénzügyi válság – sajnálatos módon – különösen jó alkalmat kínál, nevezetesen, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete a Washington által kínált konszenzus mellé odategye a maga kiegészítő véleményét.

Kakasy Judit

„Nem angyal, nem démon, csak ember”: az antiesszencializmus és ideológiai momentumai az orosz cionista értelmiség körében

Tsurumi, Taro: „Neither angels, nor demons, but humans”: anti-essentialism and its ideological moments among the Russian Zionist intelligentsia = Nationalities Papers, 38. Vol. 2010. 4. No. 531–550. p.

Bevezetés

Tudásszociológiai szempontból, ha egy nép vagy népcsoport elnyomás vagy asszimilációs törekvések súlya alatt él, akkor a legvalószínűbben olyan univerzális, esszencialista terminusokkal próbálja definiálni magát, mint a faj, a kultúra vagy az értékek. Az esszencialista nacionalizmust ide-

ális esetben két részre bonthatjuk: kulturális esszencializmusra és faji esszencializmusra. A francia univerzalizmusra adott válasz, a tizenkilencedik századi német romantika az első típus kiváló példája. A tizenkilencedik századi francia zsidóság esetében pedig a faji esszencializmusra találunk példát, mely elképzelés az asszimiláció nyomása alatt született meg.

Azok az orosz zsidó cionisták viszont, akik az Orosz Zsidó Cionisták Szervezetének – mely a Cionista Világszervezet egyik ága volt – tagjai voltak, és leginkább oroszul beszéltek a jiddish vagy a héber helyett, kifejezetten anti-esszencialista felfogásban publikálták mondanivalójukat. Írásaik az *Evrejszkaja Zsizny*, és a *Razsvet* hasábjain jelentek meg. Olyan híres héber kulturistákra kell itt elsősorban gondolnunk, mint Misa Y. Berdicsevszky és Jozef H. Brenner, akik még a nietzscheianizmussal kapcsolatban is szimpátiájukat fejezték ki.

Az orosz cionizmus és a *Razsvet*

Az 1881–82-es ukrajnai pogrom után indult útjára a Hibát Cion mozgalom, melynek fő célja a palesztinai kolonizáció népszerűsítése volt. Legtöbb vezetője ex-maszkilim (felvilágosodott zsidó értelmiségi) volt, akik modernizálni kívánták a zsidóságot, hogy az beilleszkedhessen a birodalomba. Sok, a századfordulóra liberálissá vagy szocialistává vált zsidó is a maszkilim soraiból került ki. A Cionista Világszervezetet Herzl alapította 1897-ben, az első Cionista Kongresszus alatt Bazalban.

Az itt tárgyalt orosz cionizmust mint „szintetizáló cionizmust” kell tekintenünk, amely erőfeszítést tett mind a palesztinai kolonizáció, mind a diaszpóra zsidóságának érdekében. Az 1905-ös forradalom következtében megalakult az állami Duma, melyben liberális zsidó politikusok is helyet szereztek maguknak. Tizenkettejük közül öt volt cionista. 1906-ban megtartották az első orosz cionista konferenciát, melynek során fő célul tűzték ki Oroszország demokratizálását, a nemzetiségi jogok elismertetését és az autonómia intézményének megvalósítását, a zsidóság nemzeti jellegének elismerését.

Annak ellenére, hogy a legtöbb orosz cionista a hébert tartotta a zsidóság nemzeti nyelvének, mégis inkább oroszul publikáltak, mivel így a cionista üggy üzenete több emberhez juthatott el. A *Razsvet* és más zsidó hetilapok is orosz nyelven íródtak.

Ha közelebbről megvizsgáljuk a sajtótermékeket, akkor azt találjuk, hogy kivétel nélkül mind tartózkodott a zsidóság lényegének esszencialista megfogalmazásától. A *Razsvet* például leginkább politikai és szociális kontextusban foglalkozott a zsidósággal. Kulturális és vallási témák rit-